

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Treball de Fi de Grau

Títol: Representació dels menors estrangers no acompanyats als mitjans de comunicació de premsa escrita

Autor/a: Samia el Guerche

Tutor/a: Massoud Sharifi Dryaz

Data: 03/06/2020

Grau en: Sociología i Estadística aplicada

Índex

AGRAÏMENTS.....	2
INTRODUCCIÓ	3
MARC TEÒRIC.....	5
METODOLOGIA.....	11
PROCEDIMENT	13
RESULTATS	14
EL MUNDO.....	14
EL PAÍS.....	16
ABC.....	18
EL PERIÓDICO	20
CONCLUSIONS	22
BIBLIOGRAFIA.....	24

AGRAÏMENTS

Després de la realització d'aquest treball, a continuació em dispo a escriure els agraïments pertinents com a punt final. En primer lloc, m'agradaria agrair al meu tutor, Massoud Sharifi Dryaz, per la seva paciència , el seu acompanyament i les seves correccions i suggeriments quan ho ha trobat necessari. Sense la seva guia, aquest treball no hauria avançat adequadament. En segon lloc, m'agradaria nombrar les meves companyes de grau per haver-me donat suport i ajudar-me quan ho necessitava. Finalment, he d'agrair a la meva família i, en especial, a la meva germana per no perdre la paciència i tolerar el meu estrès i per tranquil·litzar-me quan em veia superada.

INTRODUCCIÓ

Si ens preguntéssim quines imatges ens venen al cap quan parlem de menors estrangers no acompanyats, segurament pensaríem en nens i joves en una pàtera sent rescatats per les autoritats marines o per ONG's com Open Arms. Segurament, també pensaríem en joves amb problemes de conductes i que resideixen en centres de menors en condicions precàries. És a dir, tot seguit d'imatges i prejudicis associats a aquests menors. Contràriament, el més probable és que no hàgim coincidit amb cap d'aquests menors. Llavors, la pregunta que sorgeix és: què fa que aquestes imatges apareguin en l'imaginari social i que sigui tan generalitzades? La resposta és simple i, a la vegada, molt complexa. Actualment, els mitjans de comunicació tenen un paper destacat en la creació de percepcions, la qual cosa condiona la manera en què els individus es posicionen en aquest món i com es posicionen respecte als altres. En aquest sentit, la creació de percepcions comporta unes conseqüències determinades per a la societat i els individus que hi conviuen. Algunes d'aquestes conseqüències són, per exemple, la creació de valors, prejudicis i actituds respecte als fenòmens que són representats en l'imaginari social. Un exemple d'aquests fenòmens és el de la immigració, i en concret el de menors migrats no acompanyats.

L'arribada d'aquests menors al territori espanyol suposa la necessitat de desenvolupar eines, mecanismes i recursos que facilitin la seva inclusió a la societat, és a dir, una gestió adequada de la seva situació. És clar, un cop es troben dins del territori passen a formar part d'aquesta societat amb tot el que implica aquest fet.

Si es pren com a referència els antecedents pel que fa a la representació dels migrats adults, s'observa que la manera en què aquests són representats repercuteix en el grau d'inclusió o exclusió d'aquests migrats en la societat receptora (Zapata-Barrero i Ricard, 2007). Per aquesta raó, i a causa de la mancança de literatura existent que tracta el fenomen dels menors migrats i els mitjans de comunicació, s'ha considerat una tasca necessària realitzar un treball aprofundint en aquesta relació.

Resumint tot el que s'ha dit, aquest document té com a objectiu proporcionar una millor base per a la comprensió de la representació que es té dels menors estrangers no acompanyats a la premsa escrita de l'Estat espanyol, des d'una perspectiva de l'anàlisi del discurs periodístic. Es defineix la qüestió central d'aquesta investigació com: **L'anàlisi de la presència o absència d'elements estigmatitzadors en la representació dels menors estrangers no acompanyats en els mitjans de comunicació de premsa escrita.**

Per finalitzar, l'estructura general d'aquest estudi es divideix en tres parts. En la primera secció es revisa l'evidència i la literatura teòrica sobre la temàtica dels menors estrangers no acompanyats. En el segon apartat s'especifica la metodologia utilitzada, concretament es tracta d'una metodologia qualitativa basada en l'anàlisi del discurs. En tercer lloc, s'analitzen els resultats obtinguts per cadascun dels diaris de premsa escrita. Finalment, i com a conclusió, es proporciona un breu resum i discussió dels resultats com també s'identifiquen les limitacions d'aquesta investigació i les àrees per a futures investigacions.

MARC TEÒRIC

A la dècada dels anys vuitanta, es produeix un canvi d'una Espanya emissora d'emigrats cap altres països d'Europa i Amèrica del sud a una Espanya receptora d'immigrants, provinents, sobretot, dels països del Nord d'Àfrica, a conseqüència de la necessitat dels països receptors de mà d'obra barata (Alonso, 2011). No és fins al començament del segle XX, que es produeix un augment considerable d'aquests, passant d'uns 275.000 a mitjans dels vuitanta a 923.000 en el 2000, representant un 2% de la població total (Solé et al., 2000). Un punt a destacar, és que actualment, els immigrants representen el 10% de la població total, és a dir, en dues dècades hi ha hagut un augment del 8% (Institut Nacional d'Estadística (INE), 2019). Aquest augment percentual ha comportat un canvi profund en la demografia, societat espanyola i en les polítiques migratòries, la qual es converteixen en polítiques orientades en el control de fronteres. D'aquesta manera, es converteix en un país amb diversitat cultural, social i religiosa, produint canvis estructurals en la societat receptora. La inclusió dels migrats a les diferents esferes de la societat va suposar dos aspectes relacionats; la institucionalització de la immigració com un fet social o una "problemàtica social" i l'aparició d'una opinió pública sobre aquest fenomen (Ceighton, 2013).

Per la seva part, Solé et al. (2000) consideren que el procés de construcció social del fenomen migratori com a "problema" és el resultat de la imposició d'unes polítiques restrictives de control de fronteres (tancament de fronteres) per part de la Unió Europea als països del sud, com són Espanya, Itàlia i Grècia, com resposta de l'arribada continua dels immigrants pels passos frontereres d'aquests països. En el cas d'Espanya, és a partir de l'aplicació de la Llei d'Estrangeria del 1985 que apareix el concepte d'il·legalitat en referència a la immigració. Anteriorment a l'aplicació d'aquesta llei, existia una "indiferència social" cap a aquest fenomen, la qual s'inclinava més cap a l'acceptació de la seva presència en la societat que al rebuig.

Una de les conseqüències de l'augment de la immigració va ser l'arribada dels menors migrats no acompanyats a l'Estat espanyol, un fenomen que respon a unes lògiques diferents de les de les migracions dels adults. Per una banda, se'ls etiqueta com a immigrants, però per altre, preval la seva condició de menors d'edat. Respecte a la quantitat de menors, en 2003 la xifra se situava, al voltant,

dels 2000 menors no acompanyats, mentre que el 2005 uns 6500 menors (Belattar, 2014). Cal remarcar que aquestes xifres només són aproximades i no representen la realitat d'aquest fenomen, com a resultat de la falta d'un instrument adequat de mesura. Per aquesta raó i causa de la mancança de literatura sociològica sobre aquest fenomen, a continuació es farà una revisió teòrica de la literatura que tracta la relació entre immigració clàssica i la seva representació en els mitjans de comunicació.

Actualment, els mitjans de comunicació tenen un gran impacte en les societats modernes, en tant que contribueixen a la creació d'un imaginari social o una opinió pública sobre algun aspecte o grup social o conflicte en concret. Sobretot, la premsa escrita segueix sent l'espai on "negocien i articulen, de forma dinàmica i continuada, les imatges de diversos col·lectius i individus" (Villalobos, 2004, p.2). De manera que les investigacions s'han centrat en estudiar i analitzar el tractament que se'n fa de certs aspectes o temàtiques als diferents mitjans de comunicació i, algunes d'aquestes investigacions, van més enllà i intenten mesurar com aquesta representació contribueix a la creació de prejudicis, estereotips, generalitzacions en l'imaginari d'aquelles persones que les consumeixen.

De fet, els mitjans de comunicació segueixen sent els principals emissors dels fets i esdeveniments que tenen lloc en una societat. En relació amb la immigració, aquests mitjans també han estat la font principal de transmissió de la informació sobre aquest fenomen. Per aquesta raó, múltiples investigadors consideren una qüestió central analitzar el tracte que es fa dels immigrants als mitjans de comunicació. Per exemple, Igartua (2004) al estudiar aquesta temàtica obté uns resultats, en els quals la figura dels immigrants és representada des d'una perspectiva que ressalta els aspectes negatius i l'ús d'adjectius i imatges que relacionen els immigrants amb fets i conseqüències indesitjables per a la societat receptora (delinqüència, inseguretat, atur, etc.).

Pel que fa a quina manera els mitjans de comunicació contribueixen en la creació d'aquest imaginari social, segons Igartua (2004), aquests utilitzen una estratègia discursiva per fomentar els discursos que relacionen la immigració amb aquestes problemàtiques. Aquesta estratègia s'estructura sobre 3 eixos: Diferenciació entre els "nosaltres" (autòctons) i "ells" (immigrants), Culpabilització, atribuint la

responsabilitat de determinats fets amb connotacions negatives (delictes, pobresa, inseguretats) a tot un grup i seleccionar, reiterar i reproduir temàtiques que estan relacionades amb conflictes (màfies, robatoris), desprestigi social (sense sostre, prostitució, etc.), ordre públic (confrontacions i baralles en els espais públics) i situació administrativa (irregularitat, arribada en pàteres, massificació, retorn i expulsió).

Pereira Artigues (2014, p.11) ho resumeix força bé afirmant que "La presència o absència de certes paraules clau, una sèrie de frases, imatges estereotipades (entenent per estereotips construccions i generalitzacions que atribueixen certs atributs inherents a un grup social), fonts d'informació i oracions proveeixen grups de fets o judicis reforçats temàticament".

Aquestes lògiques discursives, produïdes i reproduïdes pels mitjans de comunicació, tenen com a conseqüència la construcció d'un subjecte social delimitat per un marc d'etiquetes i estigmes, atribuint determinats actes d'uns individus a tot el col·lectiu al qual pertany (Linares, 2001). En aquest cas, s'entén per estigmatització l'assignació d'un seguit de característiques generalitzades com a inherents o "naturals" d'un grup o col·lectiu social.

Tots aquests aspectes s'estudien i s'analitzen mitjançant la teoria de l'anàlisi del discurs. L'anàlisi del discurs és una metodologia i disciplina, que ha anat obtenint més importància i rellevància amb el pas dels anys, sobretot en les últimes dècades, dins de les ciències socials i humanes. És una metodologia que abasta una gran quantitat d'enfocaments, tipologies de discursos (discursos polítics, periodístics, de l'elit, de la docència, de grups socials influents, de científics) i accepcions (Santander, 2007).

Segons Santander (2007), la tendència cap aquest tipus d'anàlisi es deu, principalment, a dues raons. D'una banda, es produeix un canvi en el pensament i en la percepció del llenguatge com a eina passiva i lliure de construccions socials i es comença a prestar especial atenció a la seva realitat epistèmica. En concret, el llenguatge, concretament el discurs, és una realitat mitjançant la qual es produeixen i reproduïxen fenòmens com ara els prejudicis, els estereotips, entre altres. En paraules d'Olano (1989, p.3) "en el discurs estan implicats el coneixement, interacció, societat i cultura, ja que el discurs és una manifestació

de totes aquestes dimensions de la societat". Així, doncs, les paraules i les seves interpretacions poden tenir diferents significats segons el context en la que són emeses.

En quant a la tècnica utilitzada per portar a terme un anàlisi del discurs, Palma i Manrique (2010, p.13) defensen l'ús de la teoria del "frame", l'objectiu de la qual és extreure "propòsits discursius associats a una visió particular del món i manifestada en el pla discursiu".

Abans de definir el concepte del "frame", cal assenyalar, que tot i l'evolució en aquest camp i la quantitat d'investigacions que s'han realitzat sobre la temàtica, segueix havent-hi confusions i ambigüitats a l'hora de delimitar i definir el concepte. Sobre aquest aspecte, Àguila-Coghlan i Moya (2013) argumenten que les traduccions que s'han fet del terme original "frame" a l'idioma espanyol, com "enquadrament", "enfocament" o altres similars, en ser paraules polisèmiques tenen el perill d'utilitzar-se en treballs d'investigació de manera diferent. Per la mateixa raó, en aquesta investigació, també, s'ha optat per l'ús del concepte "frame".

Respecte a la definició d'aquest concepte, Àguila-Coghlan i Moya (2013, p.5) ofereixen la definició: "El framing, essencialment, significa selecció i preeminència (o prominència, o notabilitat). Fer un "frame" és seleccionar alguns aspectes de la realitat percebuda i fer-los més rellevants o notoris en un text de comunicació, de tal manera que promoguin un particular problema, definició, interpretació, una avaluació moral i / o recomani un tractament especial per a l'element descrit". En aquest sentit, a l'hora d'informar sobre alguna temàtica no es fa des d'una perspectiva objectiva i imparcial, sinó que, abans, se selecciona quina informació es considera rellevant per transmetre i, després, com es transmet i com s'organitza aquesta informació. Com a conseqüència, el resultat final estarà influenciat per molts factors, com ara la subjectivitat de la persona que escriu el text, la ideologia d'aquest redactor o la del mitjà al qual pertany.

En aquest sentit, Igartua(2006) troba que en funció de la línia editorial o ideologia a la qual s'adhereix un mitjà de comunicació (progressista o liberal), una temàtica determinada tindrà un tractament diferent. En aquest sentit, el terme ideologia és un terme complex i difícil de definir, però en termes generals es tracta d'un

"conjunt d'idees que defenen el pensament d'una persona, d'un grup social o un moment determinat de la història" (García Calderón, 2015, p.10). Així, tal com diu Van dijk (1996), a l'hora d'informar sobre els esdeveniments, les línies editorials, implícitament, estan expressant les seves opinions o interpretacions d'aquests esdeveniments, les quals variaran segons el pensament ideològic. Aquesta tendència ideològica no és el resultat de les perspectives personals o opinions individuals, sinó que es tracta de posicions socials, institucionals o polítiques que ocupen les editorials. Això vol dir que tenint una mateixa informació sobre un esdeveniment concret, la línia editorial influirà en com aquesta informació serà presentada als espectadors.

Empíricament, hi ha dos tipus de tècniques complementàries per analitzar un discurs, l'anàlisi semiòtic i l'anàlisi del contingut. El primer es tracta de la interpretació de les paraules o signes utilitzats per transmetre una determinada realitat, és a dir, se centra en com s'emet una informació. En canvi, el segon tipus d'anàlisi se centra en el què s'està dient sobre la temàtica tractada. Pel que fa al primer tipus, Villalobos Molina (2004) i Zapata-Barrero i Ricard (2007) arriben a la conclusió de l'existència d'un seguit d'estratègies discursives, que són les més utilitzades pels mitjans de comunicació a l'hora tractar el tema de la immigració. Aquestes són l'ús de xifres i percentatges a l'hora de parlar dels delictes comesos per immigrants, l'ús d'un quadre ideològic (ús d'un nosaltres unificat i homogeni en contraposició a un ells estàtic i inamovible), l'ús de la tècnica de despersonalització per minimitzar la responsabilitat quan la persona "autòctona" és la que comet un delicte contra la persona immigrant (no es fa referència ni es fa menció del nombre de l'autor, s'obvia l'agressió, etc.), recórrer a paraules i metàfores amenaçant (invasió, inseguretat, onades, etc.), ús de figures estereotipades, poca contextualització dels esdeveniments i emfatitzar els delictes que cometen els immigrants i minimitzar aquells que cometen els autòctons utilitzant expressions poc precises i ambigües. A aquest aspecte, aquests autors afegeixen que les referències utilitzades també tenen rellevància discursiva, ja que, la majoria de vegades, prevalen les referències de les elits, siguin polítiques, d'autoritat o científiques, les quals no representen al col·lectiu sobre el qual s'està parlant.

Per altra part, Igartua (2006) presenta i analitza els principals “frame” relacionats amb els migrats: entrada il·legal, actuació sobre menors, tramitació i regularització, immigrants com a delinqüents, immigrants com a víctimes, expulsió i retorn dels immigrants al país d'origen, descripció de la migració com a experiència vital, debat polític sobre la qüestió, contribució econòmica dels migrats, regularització dels migrats, entre altres. En analitzar aquests enquadraments, troba que les temàtiques que més es repeteixen sobre aquest fenomen són les relacionades amb els "conflictes", atribució de responsabilitat de diferents problemàtiques, vinculació de la immigració amb la violència i l'entrada irregular en "pateres" i l'enfocament de les notícies des d'un punt de vista sensacionalista, d'interès humà. Artigues (2014) concorda respecte a la significació del “frame” de la vinculació de la immigració i la delinqüència, però destaca la contribució econòmica com temàtica cada vegada més significant.

En resum, aquest estudi té per objectiu principal analitzar la construcció de la categoria menors estrangers no acompanyats als mitjans de comunicació de premsa escrita mitjançant l'aplicació del mètode enunciat anteriorment i analitzar si el que s'aplica per la immigració clàssica també s'aplica pel fenomen dels menors migrats.

Prenent com a referència les perspectives i els conceptes exposats anteriorment, es plantegen les preguntes d'investigació següents:

- Quines són les denominacions i etiquetes que s'utilitzen per definir els menors migrats?
- Quines són les expressions o metàfores més repetides per parlar sobre aquests menors?
- Quines són les fonts principals a les quals acudeixen els noticiaris per proporcionar informació?
- Quines són les raons que s'exposen per explicar l'arribada d'aquests menors al país? I Quines són les solucions proposades per enfrontar la situació dels menors?
- Quines són les temàtiques o “frames” principals tractats en relació amb aquests menors?

Les preguntes plantejades tenen l'objectiu d'analitzar la construcció del discurs al voltant del concepte de menors estrangers.

METODOLOGIA

Respecte a la metodologia, s'ha escollit una tècnica qualitativa basada en l'anàlisi del discurs periodístic de premsa escrita, adient naturalesa de la temàtica plantejada anteriorment. Al llarg del procés de realització d'aquest treball s'han realitzat canvis importants quant a la metodologia, ja que en un principi l'objectiu era fer una anàlisi quantitativa, però a mesura que es desenvolupava i canviava l'objectiu principal de la investigació també ho feia la metodologia emprada. Per portar a terme aquesta anàlisi, s'ha seleccionat una mostra de quatre mitjans de comunicació, en format digital, que són El País, El Mundo, EL Periódico i ABC. El criteri principal que s'ha seguit per escollir aquests mitjans, a part de la seva importància quant al nombre de lectors en l'àmbit espanyol, va ser, en termes general, la seva tendència ideològica.

D'aquesta manera, s'ha seleccionat dos mitjans (El País i El Periódico) que tenen inclinació cap a una línia editorial més progressista i, els altres dos, de tendència (El Mundo i ABC) més conservadora. Així, en funció del nombre de publicacions que s'han realitzat sobre la temàtica que ens ocupa, s'ha recollit, aleatòriament, un 20% del total de publicacions que s'han fet en cadascun dels mitjans sobre el grup dels menors estrangers no acompanyat. Com a resultat, la mida total de la mostra és de 36 noticiaris, la qual es divideix en submostres 10, 9, 5 i 12 que corresponen a El país, El Mundo, El Periódico i ABC, respectivament. Sobre el període de temps, s'ha optat per analitzar els noticiaris publicats entre l'1 de gener i 31 de desembre del 2019, ja que és en aquest any on el fenomen dels menors migrats agafa popularitat i rellevància en els mitjans de comunicació, a causa de l'augment dels menors que van emigrar-hi entre 2018-2019. A continuació, es farà una breu descripció sobre aquests noticiaris:

- El País: va aparèixer l'any 1976 i és un dels periòdics amb el percentatge més elevat de lectors en l'àmbit espanyol. El fet d'aparèixer en l'època de la transició democràtica va marcar la seva tendència pel que fa a la línia editorial, la qual es caracteritza per un tall més progressista i liberal (Muriel i Dotoral, 2007). En un principi, segons Hernández (2009), El País va néixer sense cap ideologia o línia editorial, sinó que el seu objectiu era oferir un

periodisme progressista de qualitat i defensar la democràcia. No és fins que es va establir la democràcia, que va sorgir la necessitat d'una línia concreta, i aquesta va ser una ideologia d'esquerres i afí al Partit Socialista del moment.

- El Mundo: es va crear a finals del segle XX, l'any 1989. Es caracteritza per la combinació del periodisme d'investigació amb el sensacionalisme (Muriel i Dotoral, 2007). Aquest sensacionalisme es tradueix en titulars i notícies que informaven sobre escàndols i corrupcions que amb l'objectiu d'atreure l'atenció del lector. Segons Hernández (2009), la seva oposició i crítiques constants al Partit Socialista Obrer i la seva defensa al Partit Popular quan va guanyar les eleccions, li va fer posicionar-se cap a una ideologia de centredreta.
- ABC: aquest és el periòdic més veterà, ja que existeix des del 1905 i la seva línia editorial tendeix cap a unes idees liberals i conservadores i monàrquiques (Muriel i Dotoral, 2007). Segons Hernández (2007), en les últimes dècades, s'ha qüestionat la credibilitat d'aquest diari, a causa de la seva parcialitat i exageració a l'hora d'informar sobre certs esdeveniments. Des de la transició, la seva inclinació ha estat cap a la defensa del Partit Popular i la crítica dels governs socialistes, tot i posicionar-se com un diari independent.
- El Periódico: es va fundar el 1978 i s'identifica amb una ideologia constitucionalista i progressista, concretament centreesquerra (Caldeiro, 2015).

El criteri de recollida de dades va ser seleccionar totes les notícies sobre els menors estrangers no acompanyats, tant els que ja es troben en centres de menors com els que hi arriben com també aquells que ja havien complert la majoria d'edat, però havien estat etiquetats com a menors no acompanyats, i no es van tenir en compte aquelles en les que els menors no fossin actors principals. Les paraules clau que es van utilitzar per a la recollida d'aquestes dades van ser "menors estrangers", "MENA", "menas", "menors immigrants", "joves migrants".

La font principal que s'ha utilitzat per recollir aquestes dades ha estat l'hemeroteca virtual "mynews" de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquesta hemeroteca es tracta d'una base de dades que ofereix als estudiants i membres de la UAB una gran varietat d'edicions de revistes i diaris de l'estat espanyol.

PROCEDIMENT

Mitjançant l'anàlisi de la mostra es pretén obtenir un seguit d'ítems i variables. Per una banda, respecte a l'anàlisi del contingut dels textos noticiaris, es farà una recopilació de:

- Etiquetes que s'utilitzen per definir i dirigir-se a aquests menors
- Expressions o paraules més freqüents a l'hora de parlar sobre aquest fenomen
- Fonts principals utilitzades a l'hora d'oferir informació
- Raons que expliquen l'arribada dels menors i solucions que s'ofereixen en relació amb la problemàtica.

Per altra banda, pel que fa als "frames" en si s'analitzaran quines són les temàtiques que prevalen en el moment d'oferir la informació sobre el fenomen dels menors migrats no acompanyats. En base a les temàtiques exposades per Igartua (2006), es tindran en compte les següents preguntes a l'hora de fer l'anàlisi.

- La notícia parla de menors que hagin comés delictes o amb problemes de conducta? Es refereix a arrestos o judicis de menors estrangers?
- Al·ludeix a les dificultats de convivència amb aquests menors?
- Al·ludeix a la necessitat de resoldre la situació dels menors?
- Parla del debat polític sobre aquesta qüestió?
- Es refereix a la integració dels menors?
- Els menors com a víctimes d'atacs i agressions racistes o d'altres?
- Es refereix a la migració dels menors com a projecte de vida?

RESULTATS

En aquest apartat, s'analitzarà la representació que es fa en els mitjans de comunicació de premsa escrita dels menors estrangers no acompanyats en base a les preguntes de recerca plantejades anteriorment. Donat que les editorials tenen diferents ideologies, i com s'ha vist anteriorment, segons la literatura sociològica els mitjans de comunicació poden influir en la construcció de la realitat, es esperable que els quatre periòdics presentin un tractament diferenciat del fenomen dels menors estrangers no acompanyats.

EL MUNDO

Al analitzar les notícies d'aquest noticiari, s'han observat poques diferències entre les notícies pel que fa a les etiquetes que s'utilitzen per referir-se als menors migrats. La majoria d'aquestes utilitzen les següents definicions:

“menes” , “menors immigrants no acompanyats”, “mena”, “menors marroquí”

Entre aquestes, destaca l'ús de la abreviatura de mena (menors estrangers no acompanyats), en moltes ocasions, sense especificar què s'entén per aquest acrònim, com si la mateixa abreviatura expliqués la realitat d'aquest grup.

En aquest cas, s'aplica l'anomenada diferenciació segons Igartua (2004) o quadra ideològic segons Molina (2004), un recurs que comporta una reducció de la realitat social i complexa d'un fenomen social a una categoria simple assignant atributs generalitzats a tot un col·lectiu. Utilitzar el terme *mena* pot facilitar la vinculació entre determinats fenòmens o fets socials i el grup de menors en l'imaginari social, ja que s'anul·la el factor edat inherent al grup. Per altre part, la paraula “immigrant” també té aquest component de diferenciació, ja que al utilitzar aquest terme s'està parlant des d'una perspectiva determinada, la qual és prendre una posició de “nosaltres” (autòctons) en contraposició a “ells” (estrangers).

A continuació, s'analitzarà les expressions o metàfores més utilitzades i representatives a l'hora d'informar sobre els successos relacionats amb els joves migrats. Entre les expressions que més es repeteixen en la informació, es troben:

“immigració irregular”, “col·lapse dels centres”, “degradació”, “increment exponencial dels immigrants”, “sols en pàtera”, “agressions”¹ entre altres que apunten en la mateixa direcció.

Tal com diu Artigues (2014), les expressions i paraules ofereixen una perspectiva molt concreta sobre fets descrits. En aquest cas, s’aprecia l’ús d’expressions i mots que evocuen imatges estereotipades que relacionen els menors migrats amb aspectes negatius com la inseguretat i la conflictivitat.

En relació amb les fonts principals a les que recorren els periodistes per obtenir informació, les més destacades són: els representants polítics (grups de Govern, govern de junta, departament d’assumptes socials, secretaria general d’infància i adolescència, tinent d’alcalde de seguretat de Barcelona) i, en menor mesura, associacions com l’associació “ex-menes”. S’observa un biaix en la diversitat de citacions en tant que només es fa referència a les elits polítiques i el seu respectiu discurs polític sense tenir en compte la veu i opinió d’altres agents socials. Zapata-Barrera i Ricard (2007) opinen que això es produeix a causa de les dinàmiques de poder, en la que només es representen les elits o poder legítims de la societat, mentre s’obvien altres que, pot ser, són més importants a l’hora d’explicar la realitat d’aquest joves. L’ús d’aquestes cites dona forma a un debat social generat des d’aquests mitjans.

Pel que fa a les raons que expliquen la migració i solucions proposades pels noticiaris, són poques les notícies que tracten aquest tema. La única causa que apareix és la de joves que emigren per millorar tant la seva vida com la de seves famílies, Pel que fa a les solucions, s’ofereix el retorn dels menors a la família d’origen “Batlle propone el «retorno» de los Menas que viven en Barcelona” (González, 2019), però també la millora dels centres on resideixen els menors.

Finalment, en quant a les temàtiques que es tracten, s’han extret els següents :

- Debat polític entre CCOO i Govern central sobre el finançament i gestió dels centres
- Necessitat de resoldre la situació dels menors
- Retorn dels menors als països de origen amb acompanyament²

¹ Aquests termes es poden trobar en la majoria de les notícies d’El Mundo

² (González, 2019)

- Delictes (agressió sexual a una jove i robatori en una farmàcia) comesos per menors ³
- Detencions de menors per un delictes sexual ⁴
- La migració dels menors com a projecte vital ⁵
- Menors com a víctimes d'atacs racistes ⁶

Aquests “frames” coincideixen amb els proposats per Igartua (2006), tot i que, en aquest cas, no s'ha trobat una prevalença de “frames” que vinculen el fenomen dels menors migrats i aspectes negatius, com ara la delinqüència.

EL PAÍS

En contraposició a l'anterior noticiari, es poden observar discrepàncies en relació a les etiquetes que s'utilitzen per definir els menors no acompanyats. Aquests són les més predominants al llarg dels textos noticiaris:

“menors migrats”, “menors no acompanyats”, “joves migrats”, “menors del centre”, “acollits”, “menors estrangers no acompanyats”, “nens migrats”. ⁷

Clarament, en aquest aspecte, *El País* discrepa amb l'anterior mitja en la denominació del concepte de menors i la seva definició dins els fluxos migratoris. En primer lloc, no recorre a l'ús del terme menes en cap de les seves notícies. En segon lloc, tampoc s'utilitza el prefix im- per referir-se a la seva situació, sinó que utilitza termes com ara “joves migrats” o “menors migrats”, paraules que no tenen connotacions polítiques, econòmiques o socials, ja que la paraula migrar es refereix al canvi de residència d'un lloc d'origen a un altre, és a dir, es tracta d'un concepte únicament demogràfic.

Pel que fa a les expressions utilitzades a l'hora d'informar sobre els menors, es presenten les que més apareixen:

“Xarxes socials”, “acompanyament”, “trajectòria social”, “vulnerabilitats”, “integració social i laboral”, “tracte racista i discriminatori”, “soledat”. ⁸

Aquestes expressions denoten una visió de la situació dels menors estrangers com subjectes vulnerables i en necessitat d'una orientació, ja sigui social, familiar

³ (El Mundo, 2019)

⁴ (El Mundo, 2019)

⁵ (Viñas, 2019)

⁶ (Moltó, 2019)

⁷ Aquestes denominacions es poden trobar en la majoria dels informes d'El País.

⁸ Exemple d'on es poden trobar aquests termes: (Cercós, 2019), (Nicolai, 2019) i (Zafra, 2019)

o laboral. En aquest cas, preval la presència de mots i termes des d'una perspectiva del deure social cap aquests menors com a col·lectiu amb necessitats específiques. En aquest punt, es contradiu amb la premissa de Zapata-Barrero i Ricard (2007), segons els quals prevalen les expressions i mots que pinten imatges alarmistes dels fets.

En relació amb les fonts principals, en aquest mitjà destaquen referències diferents a l'anterior. En aquest cas, no predominen les citacions a representants polítics, sinó a altres agents socials. Les fonts predominants són aquelles que tracten amb els menors directament, com per exemple: educadora social i mentor del programa Izeba, voluntaris, joves autòctons que es relacionen amb aquests menors i ONG's. També destaca la citació dels joves major d'edat explicant les seves circumstàncies quan era menor d'edat (Cañas, 2019).

Entre les causes que porten als menors a migrar, es menciona i destaca la recerca d'una vida millor de la que tenien en els països d'origen. Les solucions que es proposen és la millora dels centres i millorar l'entorn educatiu d'aquests menors per integrar-se a la societat receptora.

Per últim, els "frames" més comunament tractats en aquest noticiari són:

- Ineficàcia del sistema a l'hora d'acollir els menors.⁹
- Experiències i trajectòria vital dels menors ("o ex-menors")¹⁰
- Necessitat de resoldre la situació dels centres de menors (ONG's)¹¹
- Voluntariat amb aquests menors¹²

Es pot apreciar que predominen representacions, tal com mostren les expressions que s'han explicat anteriorment, de menors migrats com a col·lectiu social vulnerable i com a subjectes de drets educatius i socials. En general, es parla dels menors com a víctimes del sistema d'acolliment i de la falta de coordinació entre els grups polítics que prenen les decisions.

En general, les conclusions obtingudes en aquest anàlisi contradiuen els resultats de diferents autors explicats anteriorment. En aquest cas, prevalen els

⁹ (Bécares, 2019), (Ezquiaga, 2019), (Martín, 2019)

¹⁰ (Nicolai, 2019), (Cañas, 2019), (Zafra, 2019)

¹¹ (Martín, 2019), (Martín, 2019)

¹² (Zafra, 2019)

“frames” utilitzats transmeten imatges favorables als menors i la seva presència en la societat espanyola.

ABC

En el cas de l'ABC, les denominacions i termes més utilitzats a l'hora de mencionar els menors migrats són les següents:

“Menors immigrants no acompanyats”, “menors estrangers”, “menes”, “menors estrangers no acompanyats”. ¹³

En aquest aspecte, s'aprecien similituds entre el mitjà ABC i El Mundo. S'utilitzen termes, com s'ha dit abans, que denoten subjectivitat i no representen la realitat, sinó una part d'aquesta. Així, la paraula “mena” és, tècnicament, i com s'ha assenyalat anteriorment, errònia des d'un punt de vista semàntic, ja que es tracta d'un acrònim i, per tant, s'hauria d'escriure en majúscules i sense el plural. S'està donant per descomptat que la paraula mena té significat en si mateixa i, en el fons, se l'està aplicant característiques o atributs inherents en el moment de definir-la com una realitat per se, tal com defineix Linares (2001) el concepte estigma. També, s'ha vist que la paraula immigrant al·ludeix a un constructe social, que segons Igartua (2006), s'associa a conseqüències indesitjables per a la societat.

En referència a les expressions més utilitzades en la informació oferta sobre la qüestió, s'ha vist que les més freqüents són:

“programes de inserció socio-laboral”, “sistema de protecció d'infància” “integració”, “il·legal”, “risc per a la seguretat ciutadana”, “dificultat d'integració”, “urgència”, “amuntegament”, “insostenible”, “tensió i saturació en els centres”, “drogoaddicció”, “reeduació”. ¹⁴

Les expressions, aquí utilitzades, com diu Igartua (2004), són reiteracions i reproduccions d'una mateixa idea, i en aquest cas la idea de la dificultat de convivència que comporta la presència dels menors migrats en els centres de menors i a la societat.

¹³ Aquestes denominacions es localitzen a la majoria dels noticiaris

¹⁴ Exemples de cites: (Moya, 2019), (Moya, 2019), (Domingo, 2019) i (Ayuso, 2019)

Respecte a les fonts principals citades en els textos, la majoria són membres polítics (Fiscal General de l'Estat, font de les comunitats, administració regional, Consellera de Polítiques socials, família i natalitat, de la junta d'Andalusia, el defensor del menor i consellera d'igualtat), també trobem altres com comissions obreres, treballadores del centre de menors, professora d'universitat i ONG. Com en el cas de El Mundo, torna havent-hi predomini de referències dels poders polítics sobre els altres col·lectius socials relacionats amb els menors migrats. Escollir a qui donar veu i a qui no és ja una forma d'interpretar una temàtica i com hauria de ser representada, segons Àguila-Coghlan i Moya (2013). Per tant, en aquest cas, la visió de la qüestió dels menors es veu, principalment, com a qüestió política.

En quant a les causes i solucions de la presència dels menors a Espanya, no es fa menció de les causes, però les solucions es troben orientades, sobre tot, a la inversió de fonts i gestió dels centres.

Finalment, les temàtiques que tracta aquest noticiari són:

- Xifres i percentatges en quant a la presència i mobilitat dels menors ¹⁵
- Debat polític entre comunitats autònomes i Govern ¹⁶
- Perfil dels menors que arriben a Espanya ¹⁷
- Problemes de gestió dels centres ¹⁸
- Manifestació en contra de la obertura d'un centre menors ¹⁹
- Menors com a víctimes d'un atac racista ²⁰
- Fugida dels menors del centre de menors i mobilitat al llarg de la península.²¹

Es destaca la rellevància que tenen els enfrontaments polítics entre les comunitats autònomes en el total de notícies, sobre tot Andalusia i Madrid, per la falta de fonts i mitjans en quant a la gestió dels centres.

¹⁵ (Moguer, 2019), (Baquero, 2019), (Moguer, 2019)

¹⁶ (ABC, 2019), (Ayuso, 2019)

¹⁷ (Baquero, 2019)

¹⁸ (López, 2019), (Moya, 2019), (Moguer, 2019)

¹⁹ (García, 2019)

²⁰ (Moya, 2019)

²¹(Baquero 2019)

EL PERIÓDICO

En El Periódico, els termes per definir i parlar dels menors no acompanyats en les seves notícies són: “menes”, “nens del carrer”, “adolescent immigrant”, “menors immigrants”, “menors estrangers no acompanyats”²². A part del concepte mena i immigrant explicats anteriorment, també n’hi ha un de nou, els “nens del carrer”, un concepte rellevant per entendre la perspectiva des de la qual es posiciona aquest noticiari. Es tracta d’un adjectiu estigmatitzador, en tant que defineix el col·lectiu com a marginat i pobre.

Les expressions més utilitzades són: “detencions policials”, “consum d’estupefaents”, “problemes amb la justícia”, “situació alarmant”, “augment espectacular”, “col·lapse”, “saturació”, “desbordament”, “precarietat”, “malestar”, “inseguretat”²³. Aquests termes tenen tendència cap al sensacionalisme, tal com diu Igartua (2006), són paraules que criden l’atenció i poden provocar alarma i sentiment de rebuig cap al col·lectiu descrit.

Les fonts més consultades: El Periódico de Catalunya, General d’Atenció a la Infància i l’Adolescència (DGAIA), Fonts policials, Fiscalia General del Estado, fiscals especialistes, veïns en contra de la obertura del centre i Associació Zona Fòrum (AZF) y la Associació de Veïns. Algunes d’aquestes fonts no precisen d’on prové, exactament, la font ni quina és la persona que fa les declaracions, provocant un biaix en el contrast de la informació. També, s’observa que només s’utilitzen fonts oficials, les quals tenen un accés privilegiat i legitimitat de la qual no gaudeixen altres fonts d’informació alternatives.

Les temàtiques tractades en aquest mitjà de comunicació són:

- Menors com a delictes i les seves detencions ²⁴
- Xifres i percentatge sobre la presència dels menors a Barcelona ²⁵
- Màfies i menors: menors que són “ajudats” per màfies a entrar en territori espanyol ²⁶
- Manifestació contra la obertura de centre de menors ²⁷

²² Aquests mots es repeteixen per tots els textos analitzats

²³ Aquests també són fàcils de trobar: (Colell, 2019), (Albalat, 2019)

²⁴ (Sánchez i Colell, 2019)

²⁵ (Albalat, 2019), (Sánchez i Colell, 2019)

²⁶ (Albalat, 2019)

²⁷ (El Periódico, 2/10/2019)

Com es pot observar, aquests enquadraments coincideixen amb els obtinguts en la investigació de Igartua (2006). Preval les temàtiques que relacionen els menors migrats amb problemàtiques que són indesitjables per a la societat, com és la delinqüència, la inseguretat, etc.

Per completar aquest anàlisi i amb l'objectiu visualitzar les diferències entre els diferents periòdics, s'ha realitzat la taula següent a partir dels "frames" exposats en apartats anteriors:

Taula 1: Presència dels frames en els periòdics (%)

Temàtiques	Total	El Mundo	El País	ABC	El Periódico
Menors cometent delictes, problemes de conducta o detinguts	14,29	22,22	0	16,67	40,00
Dificultat de convivència amb els menors o inseguretat	14,29	11,11	0	16,67	40,00
Necessitat de resoldre la situació dels menors	31,43	33,33	33,33	41,67	0
Debat polític sobre els la situació dels menors	31,43	44,44	11,11	66,67	0
Inclusió dels menors	8,57	0	33,33	0	0
Menors com a víctimes	28,57	22,22	66,67	16,67	20,00
Immigració com a projecte de vida	14,29	11,11	33,33	0	0

Font: creació pròpia a partir de les dades extretes de les notícies analitzades

Observant aquesta taula, en el cas de El Mundo la temàtica o "frame" més utilitzat és el de debat polític al voltant de la qüestió dels menors i la necessitat de resoldre la situació en el que es troben. En el cas de El País, el "frame" més recurrent és la de menors com a víctimes, seguit de la representació de la immigració com a experiència vital, la necessitat de resolució de la seva situació i la inclusió d'aquests menors en la societat. Pel que fa al ABC, els "frames" amb més alta representació coincideixen amb els utilitzats en el primer periòdic. Per últim, en El Periódico, prevalen les representacions dels menors cometent delictes o problemes de conducta i la dificultat de convivència amb aquests menors. En definitiva, i tal com diu Van Dijk (1996), les diferències entre els diferents periòdics i com aquests representen el fenomen dels menors és resultat del pensament ideològic al qual s'adhereixen cadascun d'ells. En aquest cas, El País, com a representant de la ideologia progressista i liberal, representa els menors des d'una perspectiva que prioritza la seva condició de menors i, per tant en necessitat, d'atenció i d'inclusió, mentre que ABC i El Mundo, identificats com a conservadors, representen el fenomen des d'una perspectiva de debat i conflicte polític i incapacitat de la gestió de l'arribada d'aquests menors.

CONCLUSIONS

En la investigació presentada en aquest informe, s'ha analitzat les notícies publicades en 4 mitjans de comunicació de premsa espanyola al llarg del 2019. L'objectiu va ser analitzar la presència o no d'elements o "frames" estigmatitzadors en la representació que es feia del fenomen dels menors migrats no acompanyats. Per aquesta raó, es van considerar com a elements essencials analitzar la definició que es feia dels menors, les expressions utilitzades en parlar-ne, les fonts principals consultades, l'aportació de possibles causes i solucions a la problemàtica i les temàtiques principals sobre les que informen en la relació als menors.

Tornant a les preguntes d'investigació plantejades, seguidament es farà un anàlisi general i comparant els diferents periòdics. Així, s'ha observat que, globalment, tres dels quatre periòdics comparteixen similituds a l'hora d'informar sobre el fenomen tractat i són El Mundo, ABC i El Periódico. Tot i que EL Periódico es defineix com un mitja progressista i liberal, s'apropa més a la línia editorial de El Mundo i ABC, els quals se'ls identifica amb una ideologia conservadora. Concretament, s'han observat diferències entre El País i els altres tres periòdics en quant a la conceptualització del fenomen dels menors. Mentre que els tres periòdics opten per l'ús d'un concepte amb tendències discriminatòries, El País utilitza termes que d'entrada s'aproximen a conceptes imparcials i buits de prejudicis, per exemple l'ús del concepte "migrat". En quant a les expressions més comunes, s'ha vist que ABC i els altres tenen tendència a utilitzar expressions que denoten negativitat i evoquen imatges estereotipades sobre el col·lectiu, com per exemple "inseguretat", "col·lapse", "arribada massiva", "drogoaddicció", entre altres. En canvi, El País ofereix expressions que representen els menors com subjectes d'un seguit de drets (educació, regularització, emancipació, etc.). En tercer lloc, les fonts citades en els periòdics conservadors han estat caracteritzades per la presència, predominant, de referències dels diferents agents polítics, ja siguin membres de l'equip de govern, partits d'oposició com polítics de les diferents comunitats autònomes, mentre que les fonts alternatives no han estat significativament representatives, excepte en alguns casos d'El País i, en menys mesura, en els altres mitjans. Respecte a les causes i solucions proposades, no s'ha fet gaire menció, però, sobre tot, s'ha

tractat des d'una perspectiva similar, la millora en la gestió que es fa dels centres on resideixen aquests menors. Per últim, entre les temàtiques o "frames" més recurrents i representatius entre els quatre són; el debat polític entre les parts involucrades en quant l'administració i el destí de fons dels centres; la ineficiència dels centres de menors, menors com responsables de delictes i, per últim, menors com a víctimes. Aquestes estratègies discursives, influeixen en la creació de prejudicis sobre un grup, ja que, conscientment o inconscientment, els mitjans de comunicació transmeten i reproduïxen la informació des d'una perspectiva determinada i responent a uns interessos determinats.

A partir de tot el que s'ha exposat anteriorment, les conclusions que s'extreuen és que la reproducció de certes problemàtiques relacionades amb els menors estrangers no acompanyats i l'ús de paraules i expressions alarmistes i sensacionalistes en determinats noticiaris poden contribuir a la representació dels menors des d'unes lògiques discriminatòries i estigmatitzadores.

Per acabar, s'ha de tenir en comptes un par d'aspectes en relació a la representativitat d'aquesta investigació. En primer lloc, donat la mida de la mostra s'ha de ser caut al fer interpretacions perquè no es pot assegurar la seva representativitat ni tampoc es poden extrapolar als altres mitjans de comunicacions. En segon lloc, a causa de la duració limitada de la investigació, no s'ha pogut fer un anàlisi exhaustiu de tots els elements que componen un text periodístic.

Per altre part, en quant a futures investigacions, aquest treball de recerca pot servir com a base per a aprofundir, exhaustivament, en com les representacions sobre els menors estrangers en els mitjans de comunicació influeixen en les percepcions que té la societat sobre aquets fenomen.

BIBLIOGRAFIA

Literatura consultada

Águila-Coghlan, J. C., & Moya, J. A. G. (2013). El encuadre (framing) de las noticias de la televisión española sobre la cumbre del cambio climático en Cancún.

Córdoba-Hernández, A. M. (2009). La línea editorial de ABC, El País, El Mundo y La Vanguardia frente al conflicto palestino-israelí: 1993-2004.

Creighton, H. (2013). (De) construir la otredad: las mujeres inmigrantes en la prensa escrita española. *Revista de Paz y Conflictos*, (6), 78-106.

García Caldeiro, N. (2015). Prensa e ideología: la connotación en el discurso periodístico.

Igartua, J. J., & Muñiz, C. (2004). Encuadres noticiosos e inmigración: un análisis de contenido de la prensa y televisión españolas. *Zer: Revista de estudios de comunicación*, 9(16).

Igartua, J. J., Muñiz, C., & Otero, J. A. (2006). El tratamiento informativo de la inmigración en la prensa y la televisión española. Una aproximación empírica desde la teoría del Framing. *Global Media Journal México*, 3(5).

Horcas López, V. (2016). Los menores migrantes no acompañados en España: la construcción jurídica del 'diferente'. *Punto CUNORTE*, 2016, num. 3, p. 11-40.

Linares, Y. B. (2001). La construcción social del inmigrante en contextos de exclusión. Estrategias de estigmatización y autoafirmación. *Athenea Digital. Revista de pensamiento e investigación social*, 1.

Muriel, C. M., & Dotoral, C. T. (2007). Encuadres noticiosos e inmigración: del análisis de los contenidos al estudio de los efectos mediáticos. Salamanca.

Olano, C. O. (1989). El análisis del discurso: introducción teórica. *Epos: Revista de filología*, (5), 81.

Palma, J., & Manrique, B. (2010). La teoría de los frames en el análisis del discurso. *Lingua americana*, 26(14), 129-142.

Pereira Artigues, M. A. (2014). Encuadres noticiosos, efecto framing e inmigración.

Rengel Morales, D. (2005). La construcción social del 'otro'. Estigma, prejuicio e identidad en drogodependientes y enfermos de sida.

Santamaría Lorenzo, E. (2002). Inmigración y barbarie: la construcción social y política del inmigrante como amenaza. *Papers: revista de sociología*, (66), 0059-75.

Santander, P. (2011). Por qué y cómo hacer análisis de discurso. *Cinta de moebio*, (41), 207-224.

Solé, C., Parella, S., Alarcón, A., Bergalli, V., & Gibert, F. (2000). El impacto de la inmigración en la sociedad receptora. *Reis*, 131-157.

Van Dijk, T., van Erp, T. G. M. (1996). Opiniones e ideologías en la prensa.

Villalobos, C. (2012). Análisis de la representación del inmigrante delinciente en la prensa española de referencia. Obstáculos para la comunicación intercultural. *Revista de Estudios para el Desarrollo Social de la Comunicación*, 1(2).

Zapata-Barrero, R., & van Dijk, T. A. (2007). Discursos sobre la inmigración en España: los medios de comunicación, los Parlamentos y las Administraciones. *Fundació Cidob*.

Informes periodístics consultats

Pavón, T. (2019, Agost 7). Refuerzo de plazas para la atención de los 'menas'. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMA201908070050/#>

Moreno, S. (2019, Diciembre 27). La Junta urge al Gobierno por los mena. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMA201912270051/>

González, G. (2019, Juliol 23). Batlle propone el «retorno» de los. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMM201907231041/>

Oms, J. (2019, Juliol 2). El juez encierra a dos 'menas' por la agresión de Canet. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMM201907021063/>

Moltó, Daniel. (2019, Setembre 21). Acabar con el «doble rasero» de atención a los 'Mena'. El Mundo.

<http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EML201911210059/>

Durán, L.f. (2019, Setembre 3). Detenidos dos menas por robar en una farmàcia. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMM201912034108/>

Viñas, S. (2019, Noviembre 22). El MENA que salía a córrer. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMM201911224138/>

Bécares, R. (2019, Diciembre 6). Los trabajadores de Hortaleza exigen cautela. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMM201912064110/>

García, Ricardo. (2019, Noviembre 20). Castilla y León refuerza el trabajo sobre los menores extranjeros no acompañados. El Mundo. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EMU201911201122/>

García, Jesús. (2019, Noviembre 17). Las soledades de Omar. El País. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EPM201911176153/>

Ezquiaga, M. (2019, Juliol 26). Protectores de los menores no acompañados. El País. <http://uab.mynews.es.are.uab.cat/hu/document/EPM201907268207/>

Sánchez, E. (2019, Noviembre 7). Más Madrid denuncia agresiones a menores del centro de Hortaleza. El País. <http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/EPM201911078205/>

Cercós, Laura. (2019, Noviembre 13). Un pediatra para menores migrantes y sin hogar. El País.

<http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/EPM201911138708/>

Nicolai, A. (2019, Setembre 29). Fotografías que integran. El País. <http://uab.mynews.es/hu/>

Martín, M. (2019, juny 27). La ONU reprende a España por su trato a menores inmigrantes. El País. <http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/EPM201906276542/>

Cañas, J. (2019, Enero 12). Mayor para ser protegido, menor para ser 'sintecho'. El País. <http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/EPM201901126149/>

Martín, M. (2019, Febrer 28). Unicef denuncia la desprotección de los niños migrantes. El País.

<http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/EPM201902286562/>

Zafra, I. Sánchez, N. (2019, Noviembre 2017). La España silenciosa que sí acoge a jóvenes inmigrantes. El País.

<http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/EPM201911176555/>

Moguer, M. (2019, Agost 7). Cataluña supera a Andalucía en inmigrantes menores acogidos. ABC.

<http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/ABE201908075570/>

El Gobierno trabaja en un nuevo modelo de atención y acogida a menas. (2019, Diciembre 24). ABC, p. 38.

<http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/ABE201912248599/>

Baquero, G. (2019, Noviembre 27). El 60 por ciento de los menas llega a Córdoba "solo de paso". ABC. <http://uab.mynews.es/hu/>

López, Baltasar (2019, Diciembre 2). Unos 70 menores esperan la atención del Servicio de Protección de la Junta. ABC. <http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/ABE201912025057/>

García, J. (2019, Agost 24). Convocan una manifestación por el centro de menores extranjeros. ABC.

<http://uab.mynews.es.ares.uab.cat/hu/document/ABE201908245069/>

Moya, A. (2019, Gener 8). La Comunidad invierte más de 7 millones para niños acompañados. ABC.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/ABE201901083654/>

Moya, A. (2019, Març 13). Denuncian hacinamiento, peleas y acoso en el centro de Hortaleza. ABC.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/ABE201903133680/>

Moya, A. (2019, Diciembre 12). Sin cacheos regulares, pero con refuerzos en el turno de noche. ABC.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/ABE201912123662/>

Domingo, M (2019, Abril 24). La Comunidad abrirá un centro para menas de “problemas de conducta”. ABC.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/ABE201904243653/>

Ayuso se propone tener en tres meses un pacto sobre los “menas”. (2019, Setembre 27). ABC, p. 111.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/ABE201909273748/>

Investigan la atención que reciben los menores inmigrantes. (2019, Febrer 11). ABC, p. 30.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/ABE201902115575/>

Moguer, M. (2019, Octubre 16). Casi 1900 niños inmigrantes están en paradero desconocido. ABC. <http://uab.mynews.es/hu/>

Sánchez, G. Colell, E. (2019, Febrer 7). Unos 300 niños de la calle flirtean con las drogas y los robos en Catalunya. El Periódico. R <http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/PER201901070005/>

Albalat, J. (2019, Setembre 10). El ministerio público alerta del colapso. El Periódico. <http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/PER201909100008/>

Colell, E. (2019, Març 11). 25 encapuchados asaltan un centro de ‘menas’ en Castelldefels. El Periódico. <http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/PER201903110087/>

Siguen las protestas por la inseguridad. (2019, Octubre 2). El Periódico, p.32. <http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/PER201910020083/>

Colell, E. (2019, Octubre 2). ‘Casals’ flexibles para los ‘niños de la calle’ en BCN. El Periódico.

<http://uab.mynews.es/are.uab.cat/hu/document/PER201911140101/>

Instituto Nacional de Estadística (2019) Población extranjera por Nacionalidad, comunidades, Sexo y Año.

<https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?path=/t20/e245/p08/l0/&file=02005.px#!tabs-tabla>